

Stanovisko školitelky

K doktorskému studiu a disertační práci Mgr. Veselina Vačkova

Mgr. Veselin Vačkov studoval v pregraduálním studiu v letech 1990-94 na FF UK a absolvoval obory angličtina, čeština pro cizince obhajobou diplomové *Vzájemné postavení pacienta a příslovečných určení nástroje, místa a času v systémovém uspořádání doplnění slovesa v angličtině v porovnání s češtinou* pod vedením Prof. Evy Hajičové na ÚFALu MFF UK. Posléze v r. 1995 vystudoval i třetí magisterský obor – bulharštinu. Ve stejném roce zahájil u Prof. Evy Hajičové i doktorská studia s projektem *„Systémové uspořádání doplnění slovesa v bulharštině v porovnání s češtinou a angličtinou“*. V jejich rámci odjel v letech 1995-96 na specializaci na Oxfordskou univerzitu (do Jesus College a Centra pro obecnou lingvistiku,), kde se zabýval aktuálním členěním věty v projektu *„Slovosled a relevance: pragmatické aspekty volného slovosledu ve slovanských jazycích“*.

Již brzy se však životní osudy mgr. Vačkova začaly ubírat zcela jinou cestou, v r. 1997 začal pracovat v Lidových novinách a dlouhých 9 let (v letech 2000 až 2009) působil jako jejich šéfredaktor. Vědecké bádání se přirozeně dostalo na druhou kolej. Svědčí však o disertantově důslednosti a zodpovědnosti, že se ke studiu vrátil ještě jednou, v r. 2006 a tentokrát je, byť v maximálním termínu, úspěšně dokončuje. Zdůraznila bych, že z mého hlediska jako školitelky se ke studiu přihlásil zcela samostatný a odborně vyzrálý badatel, který nepotřeboval žádné vedení (snad kromě občasného povzbuzení a motivace). O tom svědčí kromě jiného též 16 publikovaných odborných textů (v odborných časopisech a sbornících v České republice, Bulharsku, Norsku, Německu, Velké Británii a na Slovensku) a 16 citací na 6 z nich převážně v bulharistickém odborném tisku. Je však třeba přiznat, že kromě jediné jsou plodem první fáze doktorandského studia, ale přesto se značná část věnuje tématu, které se posléze stane pro autora dominantním – konverzním, čili analytickým adjektivům.

Z předchozího studia u disertanta přetrval hluboký zájem o teoretické otázky jazykové typologie promyšlené na základě všímavého a bystrého sledování jazykové praxe, vzhledem k profesionálnímu uplatnění konkrétně ve veřejných sdělovacích prostředcích. Podrobné a vnímavé čtení odborné literatury a výše zmíněný jazykový drobnohled jej přivedl k opatrné a minuciózní analýze publikovaných názorů a stanovisek a k poučenému dialogu s nimi. K neotřelosti jeho názorů nepochybně přispívá i aktivní znalost 6 cizích jazyků v docela neobvyklé skladbě.

Autor se tedy v druhé fázi svého doktorského studia nakonec věnoval analytickým adjektivům, tj. dle jeho definice, „invariantním lexikálním jednotkám převážně cizího původu, jejichž slovnědruhové zařazení a přívlastkovou syntaktickou funkci nemanifestuje morfém, nýbrž slovosledná pozice“. To, co jej na daném jevu přitahuje, je skutečnost, že „místo toho, aby se nové lexikum morfologicky adaptovalo přejímajícímu jazyku, adaptuje se sám přejímající jazyk“. Demonstrováno na dvou genealogicky příbuzných, ale typologicky rozdílných jazycích umožňuje

autorovi posuzovat dosavadní typologické modely a jejich funkčnost a oprávněnost a vyslovit se například i k povýtce teoretické otázce hranice morfologie a syntaxe.

Autor při své práci však nevidí zkoumaný problém úzce, pouze z hlediska jazykovědného, konkrétně z hlediska typologie jazyků, nýbrž přistupuje k němu jako zkušený profesionální uživatel jazyka. Jeho úvahy vychází především z konkrétních vyjadřovacích potřeb. V určitém kontextu a ve vhodné systémové „konstelaci“ („suhry několika souběžně působících tendencí jazykového vývoje a pragmatických požadavků charakteristických pro jazyk masových médií“) mohou vyjadřovací a komunikační potřeby v jazyce vést k procesům, u kterých lze vyzpozorovat tendenci, jež pak může vyústit i v nové strukturní a systémové rysy jazyka. Procesuálnost zkoumaných jevů, různý stupeň rozvoje dynamických tendencí v jazyce ho vede k tomu, že jeho vlastní interpretace zkoumaného jevu nemá charakter singulárního řešení, ale má povahu škály (slovotvorným prostředkem je jeden z prvků na škále „prefix – prefixoid – radixoid – radix – analytické adjektivum“ s možností nevyhraněných, nezřetelných přechodových případů), z níž vychází a na níž hledá místo zkoumaného jevu v jednotlivých jazycích. Tento přístup mu pak umožňuje i relevantní porovnávání a preciznější interpretaci konkrétního jazykového materiálu, včetně obecného závěru o opozici slova paradigmatického proti slovu syntagmatickému.

Teoretickým nadhledem a schopností hodnotících úvah se vyznačují disertantovy úvahy o typologii zkoumaného jevu – analytických adjektiv, ale i slovanských jazyků jako celku, k čemuž mu srovnávaný pár (čeština a bulharština) poskytuje vděčný materiál a případ analytických adjektiv jako reprezentant kompresivních neologických jevů vhodný materiál k analýze. Excelentní je např. pasáž o terminologii, nebo lehce načrtnutá pasáž o typologickém zařazení bulharštiny ve 4. kapitole (4.3.2.) i formulace závěrů. Je zřetelné, že během svých studijních peripetií měl mgr. Vačkov dost času na to, aby jeho názory uzrály a vytříbily se. Výsledkem je splněný cíl: otestování hranic dosavadních teoretických modelů a precizování obecných výroků o analytismu bulharštiny i o interpretaci konstrukcí s analytickým adjektivem. Důležitá je i schopnost vytvořit si celkovou představu o místě nové tendence v rámci celého jazykového systému - zkoumaný jev zůstává jevem periferním, a to i přes jeho sériovost (která podporuje jeho systémovost v bulharštině, zatímco v češtině hodnotí autor zkoumané konstrukce jako parasystémové) a zdánlivě vysokou frekvenci zejména v publicistickém stylu.

Východisko v teoretických úvahách je vidět i v tom, jakým způsobem sbíral autor materiál ke své práci (excerpoval neologické a pravopisné slovníky obou jazyků, materiál sesbíraný a analyzovaný v předchozí odborné literatuře (zejm. bulharistické), použitý materiál ověřoval v korpusech, excerpoval i prvotní zdroje - textové archivy jednoho českého a jednoho bulharského periodika za rok 2013, zaznamenával materiál v mluvených masmediálních textech v bulharštině pro porovnání s psanými texty ze stejného období jednoho týdne v roce 2014. Všestranný systémově-strukturní analýza materiálu (mezijazykové porovnání, porovnání mluveného a psaného jazyka, srovnání analytických adjektiv s konkurenčními flektivními desubstantivními adjektivy a předložkovými (pádovými) konstrukcemi)

Disertant hlouběji zvažuje pragmatickou stránku aktivních procesů rozšiřování slovní zásoby, např. jejich kompresivnost - větší časově a prostorovou úspornost oproti konkurenčním „syntetickým“ syntagmatům, neměnnost a úspornost i ve smyslu chování jazykového systému. Materiálové

východisko v jazyce masmédií, i když se to dnes již může zdát samozřejmé, charakterizuje opět komplexním pohledem: „na straně jedné jazykovou dynamiku odráží, na straně druhé ji díky svému zásahu a společenskému statusu dodatečně akcelerují“. Z tohoto hlediska je velmi zajímavý jeho postřeh o rozdílu mezi jazykem profesionálních novinářů a jejich neprofesionálních spolubesedníků a také o stylových důsledcích jejich používání intelektualizace, expresivizace a vyšší úspornosti. Z tohoto hlediska je příznačné, že závěry se dotýkají tak praktických jevů, jako je pravopis nebo překladatelská praxe.

Vnímá citlivě i další mimojazykové faktory, které ovlivňují jazykový rozvoj (požadavky sponzorů, smlouvy o tzv. titulárním partnerství, požadavky internetu, zejména fulltextového vyhledávání aj.). Nakonec k potřebě jazykovědné analýzy a k vlastnímu řešení zkoumaného problému ho přivedl nesoulad mezi teoretickou interpretací a prosazující se modely pravopisné. Pracuje nejen s (velmi rozsáhlou) odbornou literaturou v úzkém slova smyslu (pochtivě shromážděnou a pečlivě načtenou), ale vnímá i publicistický diskurs jako nedílnou součást diskursu o jazyce.

Za velmi sympatickou považuji autorovu výrazovou úspornost a jednoduchost vyjadřování. Velmi vyzrálý je jeho způsob argumentace a odborné diskuse včetně citlivého využívání citací a odkazů. Obě shledávám o to cennější, že čeština není pro V. Vačkova rodným jazykem, a to i přesto, že se stala prostředkem jeho profesionálního uplatnění (z tohoto hlediska myslím, že skutečnost, že místy lze narazit i na prohřešky proti pravidlům, nikoli však proti stylizaci). I zde je vidět bohatou publikační aktivitu, a to i v odborném tisku (zejména anglosaský odborný styl). Aktivnější fází z tohoto hlediska byla první fáze doktorského studia.

Ačkoli se profesní kariéra mgr. Vačkova i nadále rozvíjí směrem k vrcholné žurnalistice, je pro něj opět velmi typické, že vidí, kam by jeho příspěvek jazykovědné teorii mohl vést dále. Nezbývá než vyjádřit naději, že není poslední a že se mu jazykovědné inspirace nepřestanou honit hlavou ani v budoucnu. Přinejmenším by dle mého stálo za to uvažovat o publikování textu disertační práce.

V Praze dne 31.8.2014

Prof. PhDr. Hana Gladkova, CSc.,

školitelka